

Motion till riksdagen 2022/23:2375

av **Bassem Nasr m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2022/23:91 En ny lag om ordningsvakter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ordningsvaktens ingripanden bör motiveras tydligt, avrapporteras och följas upp och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår förslaget om ändring av 29 § polislagen (1984:387) som innebär att ordningsvakter ska få befogenhet att kroppsvisitera personer i syfte att fastställa deras identitet.
3. Riksdagen avslår förslaget om att ordningsvakter ska få befogenhet att transportera personer som har omhändertagits på grund av berusning eller vissa ordningsstörningar.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en skyldighet för Polismyndigheten att löpande genomföra registerkontroller av ordningsvakter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildningens längd och innehåll och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet ställer sig i flera avseenden bakom regeringens förslag till ny lag om ordningsvakter. Att ordningsvakter ska få användas för att medverka till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet eller främja trygghet kan bli ett användbart komplement till polisens arbete. Med det sagt får privata företag aldrig ersätta staten, som genom Polismyndigheten och andra myndigheter har det övergripande ansvaret.

Vidare är det viktigt att såväl de pågående satsningarna på att stärka Polismyndigheten och andra myndigheter i rättsväsendet som den ökade användningen av ordningsvakter kompletteras med kraftfulla satsningar på förebyggande arbete och insatser för att skapa tillit och inkludering. Insatser mot diskriminering och rasprofilering är av stor

betydelse inte bara för den enskilde som drabbas utan också för att förebygga brott och stärka förtroendet för rättsväsendet. En stark sammanhållning och tillit mellan olika grupper i samhället och mellan enskilda människor, företag och staten är brottsförebyggande.

Flera remissinstanser har framfört viktiga synpunkter och farhågor ur ett människorättsperspektiv. När ordningsvaktens uppdrag, uppgifter och befogenheter nu föreslås utökas är det mycket viktigt att lagstiftning, rutiner, kontroller, uppföljning och utbildning säkerställer respekten för den enskildes integritet och fri- och rättigheter. Ordningsevaktens befogenheter får inte heller bli för långtgående sett till syfte, behov och proportionalitet. Därför föreslår Miljöpartiet flera förändringar i den riktningen.

Ingripanden bör motiveras tydligt, rapporteras och följas upp

Miljöpartiet står bakom regeringens förslag att det uttryckligen ska framgå av den nya lagen att proportionalitetsprincipen ska gälla vid ordningsevaktens ingripanden och att om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig så ska den användas. Detta är viktiga principer som samhället måste säkerställa såväl i lagstiftning och riktlinjer som genom tillämpning och utbildningsinsatser. Vi välkomnar också Ordningsevaktens utredningens (SOU 2021:38) förslag om en fortsatt rapporteringsskyldighet för ordningsevakter och att ordningsevakter bl.a. ska rapportera om ingripanden.

Amnesty International Sverige har inom ramen för ett pilotprojekt bl.a. granskat hur regelverket för ordningsevakter i Sverige efterlevs. Amnesty såg tecken på att ordningsevaktens subjektiva uppfattningar i vissa fall påverkade vilka de ingrep mot och när. Att ordningsevakterna i efterföljande processer inte förväntades sakligt motivera eller förklara grunden för sina ingripanden försvårade en genomlysning av problemet. Amnesty såg också exempel på att när ett ingripande väl inletts fanns det brister i tillämpningen av behovs- och proportionalitetsprinciperna. Resultaten har också visat hur rapporteringsskyldigheten inte efterlevs i många fall. När rapporter väl har skett har de brustit allvarligt i kvaliteten, bl.a. genom att ordningsevakter har använt ett problematiskt språkbruk och gjort ogrundade antaganden som härstammar ur rasistiska föreställningar om individer som ordningsevakter har ingripit gentemot.

Den problembild som projektets resultat tecknar behöver tas på allvar. Vi anser därför, liksom Civil Rights Defenders, att ordningsevakter bör motivera sina ingripanden i förhållande till behovs- och proportionalitetsprincipen vid avrapportering till Polismyndigheten, och att dessa ingripanden systematiskt bör utvärderas och följas upp. Detta är viktigt, särskilt i ljuset av de ytterligare uppdrag, uppgifter och befogenheter som ordningsevakter föreslås få med det nya regelverket. Dessa åtgärder kan dels förebygga godtyckliga eller oproportionerliga ingripanden och rasprofilering eller etnisk profilering, dels bidra till att bygga ett långsiktigt förtroende och legitimitet för systemet i stort. Därför bör regeringen återkomma med ett förslag som innebär att ordningsevakter åläggs att tydligt motivera sina ingripanden utifrån behovs- och proportionalitetssynpunkt och att dessa ingripanden systematiskt utvärderas och följs upp av Polismyndigheten.

Om förslagen till nya befogenheter för ordningsevakter

Regeringen har föreslagit att ordningsevakter ska få flera nya befogenheter, däribland att ordningsevakter ska få kroppsvisitera personer för att fastställa deras identitet och att de

ska få transportera personer som omhändertagits på grund av berusning eller vissa ordningsstörningar.

Kroppsvisitationer utgör ett betydande ingrepp mot den enskilde och i den personliga integriteten. Ingrepp av det slaget får bara ske om det finns ett tydligt behov, om mindre ingripande åtgärder saknas och åtgärden är proportionerlig i förhållande till dess konsekvenser. Miljöpartiet anser att det finns anledning att ifrågasätta behovet för ordningsvakter att kroppsvisitera personer för att fastställa deras identitet. Vi anser inte att de skäl som regeringen har presenterat är övertygande i det avseendet, i synnerhet sett i relation till ordningsvaktens befintliga – och mer välmotiverade – befogenhet att skyddsvisitera personer av säkerhetsskäl i syfte att ta hand om vapen eller farliga föremål.

Vidare har flera remissinstanser invänt mot förslaget. Amnesty International Sverige anser att en kroppsvisitation i syfte att fastställa identiteten är en mycket ingripande åtgärd som inte tillräckligt har motiverats som behövlig eller proportionerlig och att det finns risk för att en kroppsvisitation görs på obefogade grunder. Som redogörs för ovan har Amnesty dessutom kartlagt fall där det funnits brister i hur ordningsvakter hanterar sina befintliga befogenheter att ingripa, däribland vad gäller att bedöma och motivera sina ingripanden utifrån behovs- och proportionalitetssynpunkt och avrapportera dessa. Civil Rights Defenders anser att förslaget riskerar att skapa godtycklighet i den praktiska tillämpningen, bl.a. genom en förhöjd risk för olaga rasprofilering och etnisk profilering från ordningsvakter gentemot individer. Justitiekanslern anser att det inte klart framgår i vilken mån förslaget är motiverat utifrån uppdraget att medverka till att upprätthålla allmän ordning. JO anser att eftersom det sällan finns anledning att utföra kroppsvisitationer i identifieringssyfte i samband med avlägsnanden bör en mer utförlig analys i detta avseende göras.

Miljöpartiet konstaterar att det kan finnas effektivitetsvinster med regeringens förslag att ordningsvakter ska få transportera personer som har omhändertagits. Detta kan ha fördelar också för den enskilde, som bl.a. Stockholms universitet påpekar.

Samtidigt innebär även denna åtgärd ett betydande ingrepp i den personliga integriteten. Det handlar om situationer där den enskilde kan vara mycket utsatt. Amnesty och Civil Rights Defenders anser att transporter är en mycket ingripande åtgärd och utgör en inskränkning i de mänskliga fri- och rättigheterna. Även JO för fram synpunkter i linje med detta. Civil Rights Defenders lyfter dessutom att ordningsvakter inte har den kunskap som behövs för att kunna bedöma individens medicinska tillstånd. Både Amnesty och Civil Rights Defenders avstyrker förslaget.

Mot bakgrund av de brister som identifierats och den kritik organisationerna har lagt fram anser Miljöpartiet att det framstår som olämpligt att utvidga ordningsvaktens befogenheter i en så pass stor utsträckning. Därför bör riksdagen avslå förslagen om att ge ordningsvakter befogenhet att kroppsvisitera personer i syfte att fastställa deras identitet och transportera personer som har omhändertagits på grund av berusning eller vissa ordningsstörningar.

Överväg en skyldighet att göra löpande registerkontroller

Miljöpartiet är positivt till att lämplighetskraven för att förordnas som ordningsvakt skärps och att det kommer att framgå uttryckligen av lag att den som vill förordnas ska ha genomgått föreskriven utbildning. Att personen med hänsyn till laglydnad och övriga

omständigheter är lämplig för uppdraget är av stor vikt. Uppsala universitet anser att eftersom en ordningsvakt måste leva upp till högt ställda krav på laglydnad och lämplighet bör Polismyndigheten ges en skyldighet att löpande göra registerkontroller även under den tid som förordnandet gäller. Regeringen anför att möjligheten för Polismyndigheten att genomföra sådana registersökningar finns även efter förordnandet och att det får förutsättas att Polismyndigheten gör detta när behovet finns.

Miljöpartiet anser att det finns anledning att överväga om Polismyndigheten i stället bör ges en skyldighet att genomföra sådana kontroller. Detta kan bidra till att stärka den löpande uppföljningen och förhindra att ordningsvakter som misstänks för eller begår brott av en viss karaktär inom en rimlig tid antingen stängs av eller får sitt förordnande återkallat. Det kan också bidra till ett ökat förtroende för ordningsvakter. Samtidigt finns viktiga integritetsaspekter att överväga avseende registerkontroller i arbetslivet. Regeringen bör därför låta utreda frågan och överväga för- och nackdelar med att införa en skyldighet för Polismyndigheten att genomföra löpande registerkontroller av ordningsvakter.

Förläng utbildningen och säkerställ viktiga moment

Ordningsvaktsutredningen föreslår att grundutbildningen förlängs från 80 timmar till minst 160 timmar. Detta ska anges i den föreslagna ordningsvaktsförordningen. Det är att jämföra med polisutbildningen som sträcker sig över ca 2,5 år och utbildningen för kriminalvårdare som omfattar ungefär 24 veckor.

I likhet med Sveriges advokatsamfund, Civil Rights Defenders och Amnesty International Sverige anser Miljöpartiet att utbildningen fortsatt skulle vara alldeles för kort, särskilt med tanke på de utökade uppgifter och befogenheter som ordningsvakter föreslås få. Därför bör regeringen återkomma med ett förslag som innebär att utbildningen förlängs ytterligare, exempelvis i paritet med utbildningen för kriminalvårdare.

Utredningen anser att det även fortsättningsvis bör vara Polismyndigheten som i detalj reglerar utbildningens innehåll och utformning. Miljöpartiet anser att lagstiftaren bör kunna ställa vissa krav på innehållet i utbildningen. I det projekt som Amnesty genomförde observerades bl.a. brister i tillämpning av behovs- och proportionalitetsprinciperna och att subjektiva uppfattningar kopplade till ursprung och etnicitet kan ha påverkat ordningsvakternas bedömning av behovet av nödvändigt våld. Miljöpartiet anser att ordningsvaktens utbildning bör innehålla moment som berör frågor om proportionalitet, rättssäkerhet och enskildas integritet och fri- och rättigheter. Detta kan exempelvis handla om frågor om konflikthantering och förebyggande åtgärder, rasism, diskriminering och likabehandling samt metoder för att motverka godtyckliga ingripanden, övervåld, rasprofilering och etnisk profilering. Ordningsvakter bör också få gedigen kunskap om barns särskilda behov, situation och utsatthet, så som understrukits av Barnombudsmannen. Den utvärdering och uppföljning som efterlyses ovan kan också vara värdefull som inslag i utbildningen.

Bassem Nasr (MP)

Camilla Hansén (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Amanda Lind (MP)

Jan Riise (MP)

Ulrika Westerlund (MP)